

RALFI-LEZEN IN COMBIKLAS 1 VAN HET TENDER COLLEGE IN IJMUIDEN

Naam student: Robert Jonker

E-mail student: robbiejonk@hotmail.com

Studentnummer: 2128294

Master Special Educational Needs (M SEN)

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: Remedial Teaching Voortgezet Onderwijs (RTVO)

Studieonderdeel: praktijkonderzoek (RV10)

Begeleidster: dr. Judith Bekebrede

Inleverdatum: 6 mei 2011

According to cognitive scientists, simply reading a word aloud requires a number of different processes, connections, perceptions, and so on, all of which are executed in less than a quarter of a second. (...) If you think about it, reading is amazing.

M.J. Adams

Beginning to read: Thinking and learning about print

DANKWOORD

Dit praktijkonderzoek vormt de afsluiting van RTVO, de studie die mij de afgelopen twee jaar zowel op inhoudelijk als persoonlijk vlak veel gebracht heeft. Dankzij deze studie heb ik nu meer kennis en vaardigheden in huis om leerlingen met leer- en gedragsproblemen te kunnen begeleiden, ben ik beter in staat om handelings- en oplossingsgericht te werken en heb ik duidelijker zicht op de organisatie- en zorgstructuur van onze school. Daarnaast ben ik constructief bezig geweest met mijn gevoel van eigenwaarde en competentie en heb ik een roerige periode uit mijn recentelijke verleden definitief weten af te sluiten. Het leven begint wat mij aangaat inderdaad bij veertig. Natuurlijk mag en wil ik niet onvermeld laten dat ik via de opleiding een aantal plezierige mensen heb leren kennen. Ook was het leuk en leerzaam om te ervaren hoe het ook alweer voelt om leerling te zijn. Negen studiemodules en een praktijkonderzoek goed weten te doorlopen, levert je de status op van startbekwaam remedial teacher. Maar startbekwaam betekent absoluut niet dat je reeds op alle fronten bekwaam bent, laat staan volleerd. Het voelt voor mij hetzelfde als toen ik mijn rijbewijs haalde. Je moet ineens zelf en zonder (remediale) begeleiding de weg op. Alhoewel, ik heb het geluk dat ik mag en kan blijven samenwerken met een zeer kundige RT'er die een schat aan ervaring heeft en die de afgelopen jaren zowel remediale hulp als taalbeleid echt de klas zelf in heeft weten te krijgen: mevrouw Hanneke Obdeijn-Hollestelle. Hanneke, natuurlijk ben ik allereerst jou veel dank verschuldigd. Daar waar ik op de opleiding soms het gevoel had voornamelijk theoretisch gevormd te worden, stelde jij me middels o.a. gesprekken, tips en materialen in staat om tijdens RT-, GRT- en MBU-uren met het (ambachtelijke) remediëren zelf bezig te zijn. Ik stel de samenwerking met jou zeer op prijs en hoop de komende jaren nog veel (meer) van jou te mogen leren! Naast onze RT'er wil ik nog een aantal andere mensen bedanken die actief bij mijn praktijkonderzoek betrokken waren: mijn begeleidster dr. Judith Bekebrede, collega Maria Verschoor en de leerlingen van mijn mentorgroep (klas 1C). Judith, bedankt voor je zeer bruikbare feedback en benaderbaarheid. Maria, ontstellend bedankt voor alle tijd die je hebt willen vrijmaken om (met veel plezier) het interventieprogramma mede te begeleiden. En een groot compliment (en zoals beloofd een uitgebreide maaltijd bij McDonald's) voor met name die mentorleerlingen die tien weken lang bijna dagelijks deelnamen aan het RALFI-lezen. Tevens wil ik enkele mensen noemen van wie ik de blij(en) van steun, medewerking, interesse en vertrouwen zeer heb gewaardeerd: Karin Nijman (contactpersoon LBRT regio Haarlem), collega's Bert Jansen, Fleur Witteman (opvang controlegroep op de vrijdagen), Marloes Smit, Eric Friedrichs, Anne Mieke Meijnders, Joost Goede, Peter Snoeks, Joyce Vlaar en Esther Laadstra, studiemaatjes Boudewijn Stapper en Yvonne Sipma, mijn ouders en mijn broer Sven. Als laatste wil ik het Tender College en de Staat der Nederlanden noemen. Dankzij goedkeuring en facilitering

van school en studiegeld vanuit de lerarenbeurs, heb ik zonder al teveel problemen zowel de studie RTVO als dit praktijkonderzoek kunnen doen. Mocht ik ondanks de ruime bovenstaande opsomming toch nog iemand per abuis vergeten zijn, bied ik daarvoor alvast bij deze mijn welgemeende excuses aan.

Vanzelfsprekend wens ik als aanstormend RT'er de lezer van dit onderzoeksverslag veel leesplezier toe.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	pagina 6
Hoofdstuk 1: Inleiding en theoretisch kader	pagina 7
▪ 1.1 verlegenheidssituatie	pagina 7
▪ 1.2 combiklas 1	pagina 7
▪ 1.3 technisch lezen	pagina 8
▪ 1.4 RALFI-lezen	pagina 10
▪ 1.5 eerder onderzoek	pagina 11
▪ 1.6 onderzoeksvraag en deelvragen	pagina 12
Hoofdstuk 2: Methode	pagina 14
▪ 2.1 participanten	pagina 14
▪ 2.2 instrumenten	pagina 14
▪ 2.3 procedure	pagina 16
Hoofdstuk 3: Resultaten	pagina 18
▪ 3.1 lezen op woord- en zinsniveau	pagina 18
▪ 3.2 leesbeleving	pagina 20
▪ 3.3 mening van docenten	pagina 21
Hoofdstuk 4: Conclusie en discussie	pagina 22
Referentielijst	pagina 26
Bijlagen	pagina 28
▪ bijlage 1: vragenlijst Lezen (experimentele groep)	pagina 28
▪ bijlage 2: vragenlijst Lezen (controlegroep)	pagina 30
▪ bijlage 3: draaiboek tien weken RALFI-lezen	pagina 32

SAMENVATTING

De oorspronkelijk in 2003 voor zwakke en zeer zwakke lezers in het primair onderwijs ontwikkelde leesvloeiendheidstraining RALFI blijkt de laatste jaren ook succesvol in het secundair onderwijs te kunnen worden ingezet. In dit praktijkonderzoek is in de periode januari t/m maart 2011 gekeken naar de effecten van tien weken RALFI-lezen op het technisch leesniveau van brugklasleerlingen uit combiklas 1 (klas 1C) van het Tender College in IJmuiden. Combiklasleerlingen hebben gemiddelde leerachterstanden van twee en een half tot drie jaar op taal- en rekengebied. Er is in dit onderzoek gekeken naar lezen op woordniveau, lezen op zinsniveau en leesbeleving. Zowel de voor- als nametingen geschieden met de test Technisch lezen 345678, AVI-niveaukaarten en eigen ontwikkelde vragenlijsten. De bij voor- en nametingen behaalde gemiddelde schaalscores, ruwe scores en DLE's van de experimentele groep, bestaande uit zes leerlingen (de RALFI-groep), werden vergeleken met die van de controlegroep, bestaande uit zeven leerlingen (de niet-RALFI-groep). Na afloop van het interventieprogramma zijn ook de docenten van talige vakken naar de eventuele leesvooruitgang bevraagd. Tien weken RALFI-lezen bleek bij leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden op woordniveau, dus bij het lezen van losse woordjes, voor een iets verbeterde woordherkenning te zorgen. Wat betreft accuratesse en tempo konden op zinsniveau geen effecten worden aangetoond. Oftewel, tien weken RALFI-lezen zorgde in combiklas 1 niet voor grote verbetering van de leesvloeiendheid. Wel kregen leerlingen aantoonbaar meer zelfvertrouwen bij het lezen. Niet alleen de leerlingen zelf, maar ook de docenten namen na tien weken RALFI-lezen competentere lezers waar. Een toegenomen gevoel van competentie vertaalde zich bij de leerlingen niet in meer leesplezier en leesmotivatie. Integendeel, tien weken RALFI-lezen zorgde in combiklas 1 juist voor een negatievere leesbeleving: leerlingen ervoeren de activiteit lezen als moeilijker, lazen minder graag en pakten thuis uit zichzelf minder snel iets te lezen als een boek, strip of krant.

HOOFDSTUK 1: INLEIDING EN THEORETISCH KADER

1.1 verlegenheidssituatie

Volgens de Nederlandse Taalunie (2008) leidt een tekortschietende functionele schoolse leesvaardigheid tot schooluitval en maatschappelijke achterstand. Schijf (2008) stelt dat een bepaald niveau van geletterdheid nodig is om deel te kunnen nemen aan democratische processen, om te functioneren in bepaalde groepen en om deel te nemen aan opleidingen of examens. Oftewel, goed leesonderwijs is dus van belang. Vernooij (2007) vindt dat daar niet altijd sprake van is: *“Internationaal leesonderzoek (Lyon 2004) en Nederlands onderzoek (Vernooij 2006) laten zien, dat de meeste leesproblemen het gevolg van kwaliteitsproblemen in het leesonderwijs zijn - en dan in het bijzonder op het gebied van instructie.”* (Vernooij, 2007, p.3) Ruijsenaars (2008) lijkt zich in deze conclusie te kunnen vinden als hij opmerkt dat leesontwikkeling niet vanzelf ontluikt en leesontwikkelingstheorieën dientengevolge dan ook omgevingsgevoelig zijn.

Het Tender College, een IJmuidense school voor praktijkonderwijs (pro) en voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs basis-/kaderniveau met leerwegondersteuning (vmbo b/k-lwoo) waaraan ik sinds vijftien jaar als leerkracht verbonden ben, herbergt leerlingen met veelal flinke taalachterstanden en/of -problemen. Daarom is er gerichte aandacht voor begrijpend lezen. Het betreft hier voornamelijk de pijlers woordenschat en (begrijpend)leesstrategieën, waaraan in veel lessen met programma's als Nieuwsbegrip, Netnieuws en Muiswerk wordt gewerkt. Vreemd genoeg is er echter weinig expliciete aandacht voor een andere belangrijke voorwaarde om tot tekstbegrip te kunnen komen: het (voortgezet) technisch lezen.

Sinds een klein aantal jaren wordt tijdens het wekelijkse GRT-uur (groeps remedial teaching) voor enkele van mijn mentorleerlingen uit combiklas 1 (klas 1C) het leesinterventieprogramma RALFI gebruikt. De eventuele effecten daarvan op het technisch leesniveau van de deelnemende leerlingen zijn nog nooit onderzocht. Daardoor kan er geen stevig onderbouwde uitspraak gedaan worden over de waarde van deze leesinterventie voor de ontwikkeling van het technisch leesniveau van de leerlingen uit combiklas 1. Daarbij wordt het interventieprogramma niet volgens de oorspronkelijke opzet gebruikt, waardoor er nauwelijks van RALFI-lezen gesproken mag worden.

1.2 combiklas 1

De combiklassen zijn na de komst van het vmbo en het daarmee verdwijnen van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) op het Tender College ontstaan, omdat in de praktijk bleek dat er een groep leerlingen qua niveau tussen vmbo b-lwoo en pro in hing.

De combiklassen zijn dus volwaardige tussenklassen met voornamelijk leerlingen die cognitief meer aankunnen dan pro, maar theoretisch tekortschieten om het diploma vmbo b te kunnen halen. Het uiteindelijke doel van de combiweg is toeleiding naar een sectorgerichte opleiding op mbo-niveau 1 van een Regionaal Opleidingen Centrum (ROC) in de regio. Voor toelating tot combiklas 1 (klas 1C), waarvan ik al sinds het opstarten ervan in schooljaar 2002-2003 de mentor ben, wordt naar de volgende zaken gekeken:

- Het kind heeft een IQ dat zich in het grijze gebied 75-80 bevindt.

Tot 75 is het pro, boven 80 vmbo b-lwoo. Testuitslagen worden meestal aangeleverd door de basisschool. De getallen zijn hier niet dwingend, maar richtinggevend.

- Het kind heeft leerachterstanden van twee en een half tot drie jaar op gebied van technisch lezen, begrijpend lezen, spelling en inzichtelijk rekenen. Soms wordt ook naar woordenschat gekeken. Vmbo b-lwoo kent achterstanden van twee tot twee en een half jaar. Dyslecten kunnen een nog iets grotere achterstand op het gebied van Nederlands hebben. Ook hier komt meestal de toeleverende basisschool met testgegevens, die richtinggevend zijn voor onze Commissie van Onderzoek, bestaande uit de coördinatoren onder- en bovenbouw, de orthopedagoge en de schoolmaatschappelijk werkster.

- Het kind is leertaakgericht.

Ook dit moet vooral blijken uit de zogenaamde warme overdracht, oftewel de informatie van de basisschool.

- Er is sprake van een (school)ondersteunend thuismilieu.

- Het advies van de basisschool.

De basisscholen in de omgeving zijn volgens coördinator Jansen van de onderbouw goed op de hoogte van wat combiklas 1 nu precies inhoudt. De Commissie van Onderzoek waakt ervoor dat combiklas 1 een soort 'of-ie-het-redt-weten-we-niet-maar-laat-'t-hem-maar-proberen'-groep wordt.

1.3 technisch lezen

Om überhaupt te snappen wat er geschreven staat, is het essentieel om klanken aan letters te kunnen koppelen. Het ontsleutelen of decoderen van woorden wordt technisch lezen genoemd. Technisch kunnen lezen is geen doel op zich. Lubbers (2006) verwoordt het einddoel van technisch lezen als stillezen met begrip. Bij het aanvankelijk lezen, normaliter gestart in groep 3, wordt geleerd hoe geschreven taal ontsleuteld kan worden door middel van het verklanken van de afzonderlijke letters en het daarna samenvoegen van de verklanke letters. Het draait hierbij voornamelijk om accuraatheid. Er dient te worden opgemerkt dat kinderen al vroeg in het leesproces regels en uitzonderingen leren, omdat in de Nederlandse taal letters en klanken niet altijd één op één aan elkaar gekoppeld zijn.

Al vlug komt er naast accuratesse ook snelheid bij. Herhaaldelijk decoderen, dus indirecte woordherkenning (de sublexicale route), gaat volgens Berends en Reitsma (2006) geleidelijk over in directe woordherkenning (de lexicale route). Het technisch leesproces automatiseert en verloopt uiteindelijk volledig vanzelf, onbewust en (bijna) zonder verwerkingscapaciteit. We spreken hier van voortgezet lezen. De volledige aandacht kan nu uitgaan naar het begrijpend lezen: *“Experienced readers are barely aware of thinking about the words, concentrating instead on the meaning the print conveys.”* (Stahl en Kuhn, 2002, p.582) Volgens Van der Leij (2003) is de doelstelling van het onderwijs in technisch lezen tekstbegrip middels een accurate en vlotte leesvaardigheid. Dit lezen met accuratesse d.w.z. geen of zeer weinig fouten- en hoog tempo wordt de laatste jaren aangeduid met de term leesvloeiendheid. Het Amerikaanse National Reading Panel (2000) voegt daar nog een derde element aan toe: een juiste expressie. Al is er over het precieze verband nog veel onduidelijkheid, zowel Vernooy (2007) als Swets (2010) wijzen op de hoge correlatie tussen leesvloeiendheid en begrijpend lezen. Om die reden pleiten Rasinski, Padak, McKeon, Wilfong, Friedauer en Heim (2005) voor schoolbrede aandacht aangaande leesvloeiendheid. Zowel Bekebrede (2010) als Schijf (2008) geven aan dat ondanks de transparante orthografie van de Nederlandse taal, niet alle lezers vloeiend leren lezen. Een technisch zwakke lezer moet steeds zijn aandacht verdelen tussen het decoderen van woorden en het begrijpend lezen. Dit heeft dikwijls tot gevolg dat het kind op het einde van de zin niet meer weet wat het gelezen heeft. Voor zwakke lezers in de onderbouw van het voortgezet onderwijs zijn volgens de Nederlandse Taalunie (2008) de teksten die zij bij het vakonderwijs krijgen, dan ook te moeilijk. Okonski (2009) constateert dat in het voortgezet onderwijs desondanks weinig tot geen aandacht besteed wordt aan het verkleinen van achterstanden op het gebied van technisch lezen. Belangrijk hierbij is volgens haar het idee dat het technisch leesonderwijs zou thuishoren op de basisschool, omdat oudere leerlingen doorgaans niet goed meer technisch leren lezen.

De Nederlandse Taalunie (2008) is bang dat jongeren van 10 tot 18 jaar met een zwakke leesvloeiendheid zonder deze aandacht in een negatieve spiraal terechtkomen: *“...ze lezen niet graag omdat ze problemen hebben en ze vermijden daarom te lezen, waardoor ze steeds meer achterstand oplopen. Want de goede lezers ontwikkelen hun leesvaardigheid wel steeds verder. Dit uiteenlopen van de leesontwikkeling van verschillende groepen leerlingen wordt ook wel het ‘Mattheuseffect’ genoemd: de rijken worden steeds rijker en de armen worden steeds armer.”* (p.14)

1.4 RALFI-lezen

Voor technisch zwakke en zeer zwakke lezers ontwikkelde Smits (2003) de leesvloeïendheidstraining RALFI. RALFI-lezen is oorspronkelijk ontworpen voor het groepsgewijs gebruik binnen het speciaal basisonderwijs (SBO of SBaO), maar wordt tegenwoordig ook in andere settingen gebruikt, b.v. Regionaal Expertisecentrum (REC), basisonderwijs en RT-praktijk. Volgens Smits en Van der Helm (2005) vormen zelfstandig lezen, genieten van lezen en lezen functioneel kunnen inzetten op school tezamen het einddoel van RALFI.

De letters RALFI staan voor de principes waarop dit leesinterventieprogramma steunt. Deze principes worden hieronder toegelicht.

- R = Repeated reading – Herhaald lezen van eenzelfde tekstgedeelte.

Evenals Lubbers (2006) zien Smits en Van der Helm (2005) herhaald lezen als een krachtig instrument ter verbetering van het vloeiend leren lezen. Daarom wordt binnen RALFI vier à vijf keer in de week op verschillende dagen dezelfde tekst gelezen. Binnen een sessie is het van belang dat ieder kind voldoende aan bod komt. Daarom wordt er b.v. gebruik gemaakt van koorlezen en duolezen. Koorlezen houdt in dat de tekst gezamenlijk hardop wordt gelezen; duolezen wil zeggen dat twee leerlingen om beurten de tekst hardop lezen. Om te zorgen dat herhaald lezen niet saai wordt en bij iedere herhaling weer wat nieuws over de tekst te bespreken valt, dienen zowel volgens Jongbloed (2009) als Smits en Braams (2009) inhoudelijk werkelijk interessante teksten gekozen te worden.

- A = Assisted reading – Leerlingen worden ondersteund bij het lezen.

Door kinderen te ondersteunen wordt het lezen vergemakkelijkt en wordt aangestuurd op een succeservaring. Zo leest de leerkracht vaak aan het begin van de sessie de tekst vloeiend voor in een normaal leestempo. Ook wordt er bij aarzeling of traag tempo voorgezegd, hetgeen een veiliger inprenting en minder frustratie betekent. *“Binnen RALFI wordt weinig decodeerinstructie gegeven, omdat voorlezen en voorzeggen een grote rol spelen.”* (Smits & Braams, 2009, p.139) Het is van belang dat de leerkracht van te voren uitlegt dat hij gaat meehelpen en ondersteunen.

- L = Level – Er wordt gewerkt met een relatief moeilijke tekst.

Werken met relatief moeilijke, leeftijdsadequate teksten is volgens zowel Jongbloed (2009) als Smits en Braams (2009) voor de leesontwikkeling van zwakke lezers gunstig gebleken. Hierdoor kan tevens goed aan woordenschatuitbreiding gewerkt worden.

- F = Feedback – Leerlingen krijgen directe feedback op aarzelend of foutief gelezen woorden.

Door middel van directe feedback krijgen foutief gelezen woorden niet de kans om in te prenten. Als één van de leerlingen toch een fout leest, terwijl de leerkracht meeluistert, zegt

de leerkracht meteen het juiste woord, zonder verdere toevoegingen. Bij koorlezen is directe feedback inherent; de leerling hoort anderen immers het juiste woord uitspreken. In het geval van duolezen moeten leerlingen leren om elkaar voor te zeggen in geval van twijfel en te verbeteren op een neutrale manier bij fouten. Positieve feedback wordt trouwens nog belangrijker gevonden dan feedback op leesfouten. Deze moet duidelijk maken wat er precies is goed gegaan.

- I = Interaction – Er is interactie over de inhoud van de tekst.

Binnen RALFI gaat het om begrijpen wat er staat. Daarom is enthousiaste interactie over de inhoud van de tekst belangrijk. Smits en Braams (2009) bemerken met het oog hierop dat niet alleen fonologische vaardigheden, maar ook de gelegde semantische connecties de woordherkenning verbeteren. Enthousiaste interactie kan op twee manieren verlopen: aarzelend hardop denken en het stellen van open vragen.

1.5 eerder onderzoek

De effectiviteit van RALFI-lezen op het technisch leesniveau van leeszwakke leerlingen is de afgelopen jaren enkele malen onderzocht. Logischerwijs als eerste bij kinderen uit het primair onderwijs, omdat RALFI immers oorspronkelijk voor deze doelgroep is ontwikkeld.

Zo heeft Vernooy het LISBO-project beschreven (2006). LISBO staat voor Lees Impuls (Speciaal) Basis Onderwijs en betreft een project van WSNS+ binnen het Masterplan Dyslexie. Onderdeel van dit project was een onderzoek in de periode 2003-2005 naar de effectiviteit van RALFI-lezen op SBO-scholen. Voor de 43 RALFI-leerlingen met ernstige leesproblemen van 8 SBO-scholen bleek de gemiddelde vooruitgang na een jaar 2.70 AVI instructieniveaus te bedragen. Het merendeel van de 43 leerlingen had een leeftijd tussen de 9 en 12 jaar. Omdat de RALFI-aanpak goed geïmplementeerd bleek te kunnen worden, veronderstelden Smits en Van der Helm (2005) dat RALFI waarschijnlijk ook in het voortgezet onderwijs inzetbaar zou zijn.

In combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden zit een aantal kinderen met een praktijk-onderwijsbeschikking (IQ 55-80 en leerachterstanden van meer dan 50% op tenminste twee domeinen, waarvan één in ieder geval begrip van lezen of rekenen). Voor dit praktijkonderzoek is het daarom zinvol om te kijken naar onderzoek dat Van Druenen (2007) deed naar het Interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs, een in het kader van het Masterplan Dyslexie door het Expertisecentrum Nederlands ontwikkeld programma om de functionele lees- en spellingvaardigheid op het pro te bevorderen. Onderdeel van het Interventieprogramma, bestaande uit 36 sessies van elk 40 minuten, was een leesvloeiendheidstraining volgens de RALFI-principes. De proefpersonen in dit onderzoek waren 40 leerlingen met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar en 7 maanden. Bij de

interventiegroep werd een significante vooruitgang in leesaccuratesse geconstateerd. Verder was opvallend dat de leerlingen van de interventiegroep, in tegenstelling tot die van de controlegroep, vooruitgang op zinsniveau lieten zien: gemiddeld één AVI-beheersingsniveau. In combiklas 1 zitten ook kinderen met een (vmbo B-)lwoo-beschikking. Voor dit praktijkonderzoek is het daarom tevens nuttig om te kijken naar het tien weken durend onderzoek naar o.a. RALFI-lezen in de brugklas van het leerwegondersteunend onderwijs van Okonski (2009). In haar onderzoek participeerden drie brugklassen leerwegondersteunend onderwijs. Eén brugklas las gedurende tien weken, vier keer per week twintig minuten, volgens de RALFI-methode. De tweede brugklas besteedde dezelfde tijd aan stillezen. De leerlingen uit de derde brugklas volgden in dezelfde tijd het reguliere onderwijs. Okonski concludeert op basis van haar onderzoek enerzijds dat in het algemeen klassikaal RALFI-lezen weinig verschil maakt en anderzijds dat juist zeer zwakke leerlingen en dyslectische leerlingen het meest van RALFI-lezen lijken te profiteren. Het gaat hierbij dan om technisch lezen op woordniveau, gemeten op basis van leessnelheid en accuratesse. Verder stelt Okonski: *“De voordelen van het Ralfi-lezen bestaan naar mijn mening naast de vooruitgang gemeten op testen zeker ook uit het onmiddellijke resultaat dat steeds in de week bereikt wordt. Leerlingen gaan zich competentere lezers voelen en dat is een aspect dat van groot belang is juist bij deze leerlingen.”* (p.35)

1.6 onderzoeksvraag en deelvragen

De uitkomsten van de onderzoeken van Van Druenen (2007) en Okonski (2009) voeden het vermoeden dat RALFI-lezen voor combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden een nuttige leesmethode zou kunnen zijn. Als RALFI inderdaad een positieve invloed op het technisch leesniveau van leerlingen uit combiklas 1 zou blijken te hebben, dan vormt dat een sterk argument om RALFI-lezen gestructureerder binnen onze eerste klassen (pro, combi en lwoo) in te zetten voor het expliciet (blijvend) trainen van het (voortgezet) technisch lezen.

De onderzoeksvraag van dit praktijkonderzoek luidt dan ook:

Welk effect of welke effecten heeft de leesmethode RALFI op het technisch leesniveau van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden?

De bijbehorende deelvragen luiden:

- 1: Wat zijn de meetbare effecten op woordniveau van tien weken RALFI-lezen in een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden?
- 2: Wat zijn de meetbare effecten op zinsniveau van tien weken RALFI-lezen in een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden?
- 3: Welke effecten heeft tien weken RALFI-lezen op de leesbeleving van een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden?

4: Welke effecten heeft tien weken RALFI-lezen volgens de leerkrachten op het technisch leesniveau van een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden?

HOOFDSTUK 2: METHODE

2.1 participanten

De onderzoeksgroep bestaat uit alle dertien leerlingen van combiklas 1 of klas 1C. Deze groep is verdeeld in een experimentele groep van zes leerlingen (N=6) en een controlegroep van zeven leerlingen (N=7). De experimentele groep bestaat uit RALFI-lezers; de controlegroep neemt niet deel aan dit leeshulpprogramma. De leerlingen die RALFI-lezen, hebben vooraf expliciet aangegeven hieraan te willen deelnemen. De gemiddelde leeftijd van de experimentele groep is 13 jaar, die van de controlegroep 13,1. Met didactische leeftijd (DL) wordt in het basisonderwijs het aantal didactisch formeel genoten onderwijsmaanden bedoeld, tien punten voor elk leerjaar vanaf groep 3. Omdat alle leerlingen vanuit groep 8 komen, b.v. blijven zitten geen verschil maakt en de maanden in de brugklas niet worden doorgeteld, is de DL van alle kinderen uit de onderzoeksgroep, en dus ook de gemiddelde DL, 60.

Naast het hebben van leerachterstanden, komen in de onderzoeksgroep, afgaande op de informatie uit de startprofielen en handelingsplannen, de volgende zaken voor die het leesniveau negatief zouden kunnen beïnvloeden: dyslexie of waarschijnlijk sprake van dyslexie (experimentele groep 33,3% - controlegroep 28,6%), concentratieproblemen (experimentele groep 16,6% - controlegroep 42,9%), faalangst (experimentele groep 16,6% - controlegroep 14,3%), vergeetachtigheid (experimentele groep 33,3% - controlegroep 14,3%), een aantal jaren in het buitenland hebben gewoond (experimentele groep 16,6% - controlegroep 14,3%) en snel gefrustreerd raken (experimentele groep 16,6% - controlegroep 28,6%).

In de experimentele groep zit slechts één meisje (16,6%), in de controlegroep zitten er vier (57,1%). De experimentele groep kent twee personen met een dyslexieverklaring (33,3%), de controlegroep één (14,3%). Twee kinderen uit de experimentele groep hebben een lwoo-beschikking (33,3%), vier een pro-beschikking (66,7%). In de controlegroep is dit twee (28,5%) om vijf (71,5%).

2.2 instrumenten

Bij het kiezen van de instrumenten is rekening gehouden met zowel wat op school aanwezig is en/of gebruikt wordt als de adviezen van de RT'er van het Tender College, mevrouw Obdeijn-Hollestelle. Verder is de opmerking van Van der Leij (2003) meegenomen dat de vaardigheid in voortgezet technisch lezen wordt gemeten met behulp van toetsen die het lezen van losse woorden en woorden in zinnen meten.

Alhoewel op het Tender College in de eerste klassen de DL niet wordt doorgeteld, wordt er wel nog steeds van het basisschoolsysteem van DLE's gebruik gemaakt om vaardigheidsniveaus en daarmee achterstanden aan te geven. DLE staat voor didactische leeftijdsequivalent. Bij zowel Technisch lezen 345678 als de AVI-niveaukaarten kunnen ruwe scores omgezet worden in DLE's.

Alle instrumenten die voor dit praktijkonderzoek zijn gebruikt, staan hieronder toegelicht.

- De test Technisch lezen 345678 (Aarnoutse & Kapinga, 2006) laat het technisch lezen op woordniveau zien met snelheid en accuratesse als indicatoren. Er zijn twee niet-parallele versies van de test. Er is voor versie 90A gekozen, omdat hier de te lezen woorden qua moeilijkheidsgraad minder snel oplopen. De test (beide versies) kent 140 bestaande woorden, geen pseudowoorden, en meet dus vooral de mate van directe woordherkenning. Aarnoutse en Kapinga (2006) geven aan dat de testwoorden afkomstig zijn van woordfrequentielijsten die gebaseerd zijn op de lectuur van 7- t/m 12-jarige kinderen en gecontroleerd zijn op leesbaarheid en eigentijdsheid. De leerling krijgt 90 seconden de tijd om van een kaart die voor hem op tafel ligt, de woordjes -verdeeld over vier rijen- hardop te lezen. De hoeveelheid gelezen woorden minus de foutief gelezen woorden levert het aantal goed gelezen woorden op. Dit wordt de ruwe score genoemd.

- Met de AVI-niveaukaarten versie '94 (Visser, Van Laarhoven & Ter Beek, 1994) is het lezen van teksten gemeten, oftewel het technisch lezen op zinsniveau. Ook hier gaat het om snelheid en accuraatheid. Er zijn negen AVI-niveaus, dus negen niveaukaarten met tekst. Hoe hoger het AVI-niveau hoe hoger de moeilijkheidsgraad van de tekst. De tijd die de leerling nodig heeft om de tekst van een niveaukaart hardop te lezen, wordt geklokt. Verder wordt gekeken naar het aantal gemaakte fouten. Dat kunnen foutief gelezen of overgeslagen woorden zijn. Leestijd en aantal fouten bepalen het uiteindelijke AVI-niveau.

Bij de AVI-kaarten wordt gesproken van beheersings-, instructie- en frustratieniveau. Omdat AVI als leessysteem voor het basisonderwijs niet op het Tender College gebruikt wordt, is bij de meting van het technisch lezen op zinsniveau alleen gekeken naar het beheersingsniveau. Door te kijken naar het op de test Technisch lezen 345678 behaalde DLE, werd vastgesteld met welke AVI-niveaukaart werd begonnen.

Volgens Van der Leij (2003) correspondeert het aanvankelijk lezen met AVI-niveau 1 t/m 4 en het gevorderd of voortgezette lezen met 5 t/m 9. Met het bereiken van AVI 9 mag je jezelf als functioneel geletterd beschouwen (normaal eind groep vijf).

- De eigen ontwikkelde vragenlijst Lezen is zowel aan de kinderen van de experimentele groep als die van de controlegroep voorgelegd om een indruk te krijgen van de eigen beleving aangaande leesplezier, leesmotivatie en leesproblemen (zie bijlage 1 en 2). Het betreft gesloten vragen met een scoreschaal van 0 t/m 10. De versie voor de experimentele

groep bestaat uit zeven gesloten en drie open vragen. Bij de versie voor de controlegroep is dit zes om twee.

- Er is ook een vragenlijst Lezen aan docenten van de talige vakken Nederlands, mens en maatschappij, informatica, Engels, wiskunde en biologie voorgelegd (N=5). Over alle leerlingen uit de onderzoeksgroep werden in volgorde van de klassenlijst twee dezelfde gesloten vragen gesteld: Is (leerling) de afgelopen weken foutlozer gaan lezen? En: Is (leerling) de afgelopen tien weken sneller gaan lezen? Op een schaal van 0 t/m 10 kon worden aangegeven in hoeverre er de afgelopen tien weken foutlozer en sneller is gelezen.

2.3 procedure

Het praktijkonderzoek heeft in de periode januari t/m maart 2011 plaatsgevonden. Omdat er geprobeerd is om vast te stellen of de interventie, namelijk tien weken RALFI-lezen, tot veranderingen leidt, betreft het hier een evaluatieonderzoek. De ouders / verzorgers van de leerlingen uit de experimentele groep is vooraf schriftelijk om toestemming tot deelname van hun pupil gevraagd. Met de in paragraaf 2.2 beschreven instrumenten zijn in de week voor de start van het interventieprogramma voormetingen gedaan en in de dagen na beëindiging ervan nametingen. De vragenlijsten, die met name schaalscores opleverden, zijn groepsgewijs afgenomen. De vragen zijn zowel tijdens voor- als nameting voorgelezen. Technisch lezen 345678 en de AVI-niveaukaarten, waarbij gekomen werd tot ruwe scores en DLE's, zijn daarentegen individueel afgenomen.

Er is gedurende twee en een halve maand vier à vijf keer per week (de meeste weken vijf keer) op verschillende lesdagen met de experimentele groep aan RALFI-lezen gedaan. Eén tot twee sessies per week werden begeleid door assistent-psychologe M.Verschoor (in haar kantoor) en twee tot drie door R.Jonker (in lokaal 5). De leerlingen mochten tijdens het lezen gebruikmaken van tekstvergroterende leeslinialen met leeslijn. Voor de eerste zeven RALFI-weeken werd steeds een Nieuwsbegriptekst op niveau B gekozen (= groep 7/8, onderbouw vmbo en mbo niveau 1), voor de laatste drie weken -met goedkeuring van de kinderen-niveau C (= bovenbouw vmbo, onderbouw havo/vwo en mbo niveau 2/3). Voorafgaande aan het interventieprogramma waren uit het archief van Nieuwsbegrip (www.nieuwsbegrip.nl) tien teksten gekozen met onderwerpen die dicht bij de belevingswereld van de kinderen staan en die daardoor zouden kunnen boeien. De bedoeling was echter om zoveel mogelijk de actualiteit te volgen. Dat betekent dat uiteindelijk nieuwsfeiten als revolutie in Egypte, Valentijnsdag, onrust in Libië en aarbeving in Japan (Sendai) in tekstvorm aan bod zijn gekomen. Ook hebben de leerlingen een paar keer kunnen en mogen meebeslissen over de tekst voor de volgende RALFI-week. Smits en Braams (2009) zeggen immers: *“Een keuzemogelijkheid geeft het kind autonomie en motivatie! Door deze eigen invloed kunnen*

kinderen een positief resultaat van de leesbehandeling gemakkelijker toeschrijven aan hun eigen capaciteiten (intern attribueren). Het is belangrijk steeds open te staan voor voorstellen van het kind die kunnen bijdragen aan het lezen en het oefenen!” (p.74)

Tenslotte dient te worden opgemerkt dat het oorspronkelijke draaiboek voor tien weken RALFI-lezen, gebaseerd op de handleiding van Smits (2003), al snel werd aangepast. Enkel wekenlang dag in dag uit interactief lezen, voorlezen, koorlezen en duolezen zou de leesmotivatie van de leden van de RALFI-groep waarschijnlijk niet ten goede komen. Vandaar dat er over de kale RALFI-vorm uiteindelijk een Robert Jonker-sausje gegoten is, bestaande uit aanvullende leesvormen als stillezen, fluisterlezen (de tekst fluisterend voor jezelf hardop lezen) en wedstrijdlezen (elke leerling een tekstgedeelte hardop laten lezen en meten op snelheid en accuratesse; dit tijdens dezelfde of een andere sessie herhalen en de eventuele vooruitgang meten) en tekstverwerkingsmanieren als leesstrategieën, woordenspinnen en aanvulzinnen (zie bijlage 3).

HOOFDSTUK 3: RESULTATEN

3.1 lezen op woord- en zinsniveau

Data met betrekking tot de effecten op woordniveau van tien weken RALFI-lezen in combiklas 1 werden verkregen uit de test Technisch lezen 345678 en de vragenlijsten Lezen, zie hiervoor Tabel 1 en 2. Het handelt hier om ruwe scores (het aantal goed gelezen woorden minus het aantal fout gelezen woorden), DLE's en schaalscores van 0 t/m 10. Uit de nameting blijkt volgens Technisch lezen 345678 dat beide groepen op woordniveau beter zijn gaan lezen. Die gemiddelde vooruitgang is bij de experimentele groep het grootst: 7,8 punten (= 9,4%) tegenover 5,5 (= 6,9%) van de controlegroep. Omgerekend betekent dit ook een grotere gemiddelde sprong in onderwijsmaanden voor de RALFI-groep: 4,8 DLE's (= 16,5%) tegenover 3,7 (= 13,7%) voor de niet-RALFI-groep. Uit de vragenlijsten blijkt tevens dat de RALFI-lezers nu 0,5 punt minder problemen met woorden ervaren (= daling van 16%), terwijl de niet-RALFI-lezers juist 0,2 punt meer problemen ondervinden (= toename van 5,2%).

Uit Tabel 3 valt op te maken welke specifieke technisch leesproblemen er door de leerlingen van de onderzoeksgroep op woordniveau ervaren worden. Met name stotteren / struikelen bij snel lezen en moeilijke / onbekende woorden worden genoemd. Opvallend is dat tijdens de nameting de RALFI-groep in vergelijking met de voormeting minder problemen aangeeft (voor 8 - na 4) en de niet-RALFI-groep juist een gelijk aantal (voor en na 4).

De AVI-kaarten en (wederom) vragenlijsten Lezen leverden de benodigde gegevens op zinsniveau op, namelijk AVI-niveaus (beheersingsniveau), DLE's en schaalscores van 0 t/m 10. Zie ook hiervoor Tabel 1 en 2. Net als op woordniveau zijn ook op zinsniveau beide groepen gemiddeld vooruitgegaan, zij het hier minimaal. De vooruitgang van de controlegroep blijkt het grootst: 0,5 (= 8,6%) tegenover 0,2 AVI-niveaus (= 3,4%) van de experimentele groep. In DLE's betekent dit een toename van 2,2 (= 9,6%) tegenover 1,2 (= 5,2%). Desondanks blijkt uit de vragenlijsten dat de niet-RALFI-lezers op zinsniveau meer leesproblemen zijn gaan ervaren en de RALFI-lezers juist minder: een toename van 1,5 punt (= 75%) tegenover een afname van 1,3 punt (= 36%). Daarnaast ervaart de controlegroep een met 0,3 punt verminderd leestempo (= 4,1%) tegenover een toename van 0,7 punt (= 9,8%) van de experimentele groep. Specifieke door leerlingen benoemde problemen met het lezen van zinnen (zie tabel 3): lange zinnen, stotteren / struikelen bij snel lezen, doorlezen na een punt, er een ander woord van maken en moeilijke / onbekende woorden. Opvallend is dat tijdens de nameting de RALFI-groep in vergelijking met de voormeting iets minder problemen aangeeft (voor 8 - na 4) en de niet-RALFI-groep juist meer (voor 2 - na 4).

Tabel 1: gemiddelde scores technisch lezen op woord- en zinsniveau a.d.h.v. testen

	Experimentele groep (N= 6)				Controlegroep (N= 7)			
Testen (max)	Voormeting		Nameting		Voormeting		Nameting	
	gem.	bereik	gem.	bereik	gem.	bereik	gem.	bereik
ruwe score Technisch lezen 345678 (140)	83	(50-110)	90,8	(48-115)	79	(22-111)	84,5	(27-117)
DLE Technisch lezen 345678 (60)	29	(13-46)	33,8	(13-51)	27	(6-47)	30,7	(7-53)
niveauscore Avi -kaarten '94 (9)	5,8	(3-9)	6	(2-9)	5,8	(1-9)	6,3	(1-9)
DLE Avi-kaarten '94 (37)	22,8	(12-37)	24	(9-37)	22,8	(5-37)	25	(5-37)

Noot: gem. = gemiddelde

Tabel 2: gemiddelde scores technisch lezen op woord- en zinsniveau a.d.h.v. vragenlijst Lezen

	Experimentele groep (N= 6)				Controlegroep (N= 7)			
Vragen (schaal)	Voormeting		Nameting		Voormeting		Nameting	
	gem.	Bereik	gem.	bereik	gem.	bereik	gem.	bereik
Heb je problemen met het lezen van woorden? (0-10)	3,1	(0-7)	2,6	(1-6)	3,8	(0-10)	4	(0-9)
Welk leestempo heb je? (0-10)	7,1	(5-9)	7,8	(7-9)	7,3	(5-10)	7	(4-10)
Heb je problemen met het lezen van zinnen? (0-10)	3,6	(2-8)	2,3	(0-7)	2	(0-5)	3,5	(0-8)

Noot: gem. = gemiddelde

0-10 = helemaal nooit/heel erg laag - heel erg vaak/heel erg hoog

Tabel 3: aantallen genoemde technisch leesproblemen op vragenlijst Lezen

niveau technisch leespro- bleem	Soort probleem	Experimentele groep (N= 6)		Controlegroep (N= 7)	
		Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
woordniveau	lange woorden	0	1	0	1
	over woorden heenlezen	1	0	0	0
	stotteren / struikelen bij snel lezen	3	3	1	0
	ander woord ervan maken	4	0	0	0
	moeilijke / onbekende woorden	0	0	3	3
zinsniveau	lange zinnen	0	0	2	0
	stotteren / struikelen bij snel lezen	1	0	0	1
	doorlezen na punt	1	1	0	0
	ander woord ervan maken	1	0	0	0
	moeilijke / onbekende woorden	1	2	0	3

3.2 leesbeleving

Om te beoordelen welke effecten tien weken RALFI-lezen op de leesbeleving heeft gehad, zijn de scores van drie vragen van de vragenlijsten Lezen gebruikt: vind je lezen moeilijk, lees je graag en lees je thuis uit jezelf? Zie hiervoor Tabel 4. Na twee en een halve maand blijkt de RALFI-groep het lezen gemiddeld 0,3 punt (= 10%) moeilijker te zijn gaan vinden, terwijl de niet-RALFI-groep juist aangeeft het 0,5 punt (= 16,6%) makkelijker te zijn gaan ervaren. Dit beeld zien we ook bij leesplezier: de RALFI-lezers zijn 1,3 punt (= 19,1%) minder graag gaan lezen, de niet-RALFI-lezers juist 0,7 punt (= 17%) meer. De experimentele groep geeft ook aan gemiddeld 1 punt minder (= 15,8%) uit zichzelf thuis een boek, strip of tijdschrift zijn te gaan lezen; bij de controlegroep is er geen stijging of daling waar te nemen. De kinderen van de RALFI-groep is voor de start van het interventieprogramma gevraagd in hoeverre zij verbetering in hun lezen verwachtten van tien weken RALFI-lezen. Op een schaal van 0 t/m 10 was de gemiddelde verwachting hoog, namelijk 8,1 punt. Tijdens de nameting is de groep gevraagd deze vraag uit te leggen als de mate waarin RALFI-lezen hun inziens ook daadwerkelijk leesverbetering heeft opgeleverd. De gemiddelde score bleek 7,3 punt. Op de vraag wat er dan precies aan het lezen verbeterd is, werden door de RALFI-groep de volgende zaken genoemd: inzicht in eigen fouten, woordenschatverbetering, niet meer over woorden struikelen, tempo, wachten na een punt en welke stem je moet gebruiken bij welke zin.

Tabel 4: gemiddelde scores leesbeleving a.d.h.v. vragenlijst Lezen

Vragen (schaal)	Experimentele groep (N= 6)				Controlegroep (N= 7)			
	Voormeting		Nameting		Voormeting		Nameting	
	gem.	Bereik	gem.	bereik	gem.	bereik	gem.	bereik
Vind je lezen moeilijk? (0-10)	3	(1-7)	3,3	(1-7)	3	(0-8)	2,5	(0-8)
Lees je graag? (0-10)	6,8	(2-10)	5,5	(2-8)	4,1	(0-7)	4,8	(0-8)
Lees je thuis uit jezelf? (0-10)	6,3	(3-10)	5,3	(0-9)	3,1	(0-7)	3,1	(0-8)
Verbetert RALFI jouw lezen? (0-10)	8,1	(5-10)	7,3	(4-9)	nvt	nvt	nvt	nvt

Noot: gem. = gemiddelde

0-10 = helemaal niet (moeilijk/graag/ nooit) - heel erg (moeilijk/graag/vaak/ veel)

nvt = niet van toepassing

3.3 mening van docenten

Tenslotte, wat zijn na tien weken RALFI-lezen de bevindingen van de docenten van de talige vakken t.a.v. het technisch leesniveau? Er kan gekeken worden naar de resultaten van de vragenlijst Lezen die aan vijf docenten kon worden voorgelegd (zie Tabel 5). Twee zaken komen naar voren. Ten eerste blijken volgens de docenten zowel de RALFI- als de niet-RALFI-lezers in twee en een halve maand foutlozer en sneller te zijn gaan lezen. Ten tweede zouden de RALFI-lezers op beide gebieden de grootste stap gemaakt hebben. Wat betreft het foutlozer lezen ligt de verbetering van de experimentele groep volgens de bevraagde docenten 13,8 % hoger dan die van de controlegroep, wat betreft sneller lezen 20,7%.

Tabel 5: gemiddelde scores leesvoortgang volgens docenten

Vragen (schaal)	Experimentele groep (N= 6)		Controlegroep (N= 7)	
	Nameting		Nameting	
	gem.	bereik	gem.	bereik
Is de II in kwestie de afgelopen tien weken foutlozer gaan lezen? (0-10)	3,3	(0-8)	2,9	(0-8)
Is de II in kwestie de afgelopen tien weken sneller gaan lezen? (0-10)	3,5	(0-8)	2,9	(0-7)

Noot: gem. = gemiddelde

0-10 = helemaal niet - heel erg veel

II = leerling

HOOFDSTUK 4: CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Allereerst worden er in dit hoofdstuk per deelvraag conclusies getrokken. Daarna wordt de onderzoeksvraag beantwoord. Als laatste worden er op basis van dit praktijkonderzoek aanbevelingen gedaan aan het Tender College in IJmuiden. Daar waar nodig worden in onderstaand verhaal discussiepunten aangehaald.

De eerste deelvraag luidde: Wat zijn de meetbare effecten op woordniveau van tien weken RALFI-lezen in een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden? Omdat bij de test Technisch lezen 345678 de experimentele groep uiteindelijk zowel qua ruwe score als DLE een duidelijk grotere gemiddelde vooruitgang dan de controlegroep laat zien, kan gesteld worden dat tien weken RALFI-lezen in combiklas 1 een positief effect op de directe woordherkenning heeft, zij het niet spectaculair. Ook Okonski (2009) nam in haar tien weken durend onderzoek uiteindelijk vooruitgang op woordniveau waar. Een tweede bescheiden positief effect komt uit de vragenlijsten Lezen naar voren. De leden van de RALFI-groep blijken zich namelijk op gebied van lezen op woordniveau gemiddeld competentier te zijn gaan voelen. Dit terwijl de niet-RALFI-groep zich juist minder competent is gaan voelen. Er mag geconcludeerd worden dat de RALFI-lezers hun kleine vooruitgang dus goed hebben aangevoeld. Dankzij het RALFI-lezen blijkt het probleem van ergens een ander woord van maken te zijn verdwenen; stotteren of struikelen bij snel lezen echter niet.

De tweede deelvraag luidde: Wat zijn de meetbare effecten op zinsniveau van tien weken RALFI-lezen in een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden? Het positieve effect op de directe woordherkenning bij losse woorden blijkt zich niet te hebben vertaald in het significant beter lezen op zinsniveau. Ten eerste is na tien weken RALFI-lezen de gemiddelde vooruitgang van de experimentele groep zowel qua AVI-niveau als DLE marginaal gebleken. Ten tweede blijkt de controlegroep gemiddeld meer progressie te hebben geboekt, zij het minimaal. Oftewel, de kleine vooruitgang op zinsniveau die de experimentele groep gemaakt heeft, mag niet aan tien weken RALFI-lezen worden toegeschreven. Net als op woordniveau zit ook op zinsniveau de winst van het interventieprogramma vooral in het zich een competentere lezer voelen, wederom in tegenstelling tot de niet-RALFI-lezers. Het onderzoek van Van Druenen (2007) naar het Interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs laat echter een ander beeld zien. Hier ging de experimentele groep, na ongeveer hetzelfde aantal interventie-uren als in dit onderzoek (24 om 21), gemiddeld met één AVI-beheersingsniveau vooruit en de controlegroep niet. Hierbij moet wel worden aangetekend dat het Interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs meer interventies omvat dan enkel het RALFI-lezen. Ook uit het LISBO-deelonderzoek naar de effectiviteit van RALFI-lezen op SBO-scholen (2003-2005) blijkt

voortgang op zinsniveau. Echter, hier wordt niet over beheersings-, maar instructieniveaus gesproken. Daarnaast werd deze conclusie, doelend op leerlingen met ernstige leesproblemen, pas na een onderzoeksperiode van een jaar getrokken.

De derde deelvraag luidde: Welke effecten heeft tien weken RALFI-lezen op de leesbeleving van een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden? De leesvloeiendheidstraining RALFI hoopt uiteindelijk een positieve(re) leesbeleving door een verbeterd technisch leesniveau te bewerkstelligen. Omdat de experimentele groep na tien weken RALFI-lezen het lezen op zowel woord- als zinsniveau gemiddeld minder problematisch is gaan beschouwen, mag een positievere leesbeleving worden verondersteld. Echter, deze aanname blijkt niet te kloppen. In de eerste plaats zijn de RALFI-lezers de activiteit lezen gemiddeld als iets moeilijker gaan ervaren. Bij de controlegroep is dit echter andersom. Misschien hebben leerlingen dankzij het RALFI-lezen een beter en realistischer beeld gekregen van wat (goed) lezen nu precies inhoudt. In de tweede plaats blijkt bij de RALFI-groep uit de vraag 'lees je graag' een verminderd gemiddeld leesplezier en uit de vraag 'lees je thuis uit jezelf' een verminderd gemiddelde leesmotivatie, dit wederom in tegenstelling tot de controlegroep. Tien weken RALFI-lezen blijkt in combiklas 1 dus geen positief effect op de leesbeleving te hebben. Waarschijnlijk was het elke schooldag expliciet (moeten) lezen meer dan genoeg voor de deelnemers aan het interventieprogramma. Wel kan gesteld worden dat het RALFI-lezen in redelijke mate heeft voldaan aan de vooraf geuite verwachtingen van de deelnemers, zij het dat die toch wat te hoog gespannen bleken. Ook in de onderzoeken van Van Druenen en Okonski is onder andere gebruikgemaakt van vragenlijsten. Zij wijzen hierbij echter niet expliciet op het in acht nemen van voorzichtigheid. Mijns inziens kan het invullen ervan namelijk gepaard gaan met zaken als weinig zicht op de materie hebben, sociaal wenselijk willen antwoorden, of zomaar wat opschrijven.

De vierde deelvraag luidde: Welke effecten heeft tien weken RALFI-lezen volgens de leerkrachten op het technisch leesniveau van een experimentele groep van leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden? De docenten hebben, om vooringenomenheid te voorkomen, in volgorde van de leerlingenlijst per leerling een uitspraak moeten doen over zowel leesaccuratesse als leestempo. Net als de RALFI-lezers zelf, zien de docenten een toename in leescompetentie bij de experimentele groep. Omdat die toename duidelijk hoger ligt dan bij de controlegroep, kan deze toegeschreven worden aan tien weken RALFI-lezen.

Dit praktijkonderzoek wil een stevig onderbouwde uitspraak kunnen doen over de waarde van RALFI-lezen voor de ontwikkeling van het technisch leesniveau van de leerlingen uit combiklas 1. De onderzoeksvraag luidde dan ook: Welk effect of welke effecten heeft de leesmethode RALFI op het technisch leesniveau van leerlingen uit combiklas 1 van het

Tender College in IJmuiden? Tien weken RALFI-lezen zorgt bij leerlingen uit combiklas 1 van het Tender College in IJmuiden voor een iets verbeterde woordherkenning wat betreft het lezen op woordniveau. Wat betreft accuratesse en tempo kunnen er op zinsniveau geen effecten worden aangetoond. Oftewel, tien weken RALFI-lezen zorgt in combiklas 1 niet voor een opzienbarende verbetering van de leesvloeiendheid. Net zoals Okonski aangeeft, zit de winst van RALFI hem vooral tussen de oren: leerlingen krijgen aantoonbaar meer zelfvertrouwen bij het lezen. Dit vertaalde zich tijdens de RALFI-sessies van de laatste interventieweken bijvoorbeeld in een zichtbaar enthousiasme over het lezen van teksten van een nog moeilijker niveau. Niet alleen de leerlingen zelf, maar ook de docenten van talige vakken nemen na tien weken RALFI-lezen competentere lezers waar. Zich een competentere lezer voelen leidt echter niet tot een toegenomen leesplezier en leesmotivatie. Integendeel, tien weken RALFI-lezen zorgt in combiklas 1 juist voor een negatievere leesbeleving: leerlingen ervaren de activiteit lezen als moeilijker, lezen minder graag en pakken thuis uit zichzelf minder snel iets te lezen als een boek, strip of krant.

Dat tien weken RALFI-lezen bij technisch leestoetsen geen of bescheiden verschil laat zien zal voor Smits en Braams (2009) geen verrassing zijn. Zij bevelen juist een langere interventieperiode van zeker een jaar aan. Huns inziens is tijdens het LISBO-onderzoek namelijk gebleken dat de vooruitgang sprongsgewijs verliep en beter werd naarmate het programma langer volgehouden werd.

Tijdens de RALFI-sessies is gebruik gemaakt van observatielijsten. Deze zijn echter voor het onderzoek buiten beschouwing gelaten, omdat gedegen begeleiden en tegelijkertijd scherp observeren voor één persoon vaak ondoenlijk bleek. Dat is op zich jammer. Smits en Braams (2009) stellen immers dat vooruitgang bij RALFI vaak al na vijf sessies duidelijk hoorbaar is. Daarom adviseer ik om bij nieuw onderzoek naar RALFI-lezen de sessies door twee leerkrachten te laten begeleiden. Zo kan er scherper geobserveerd worden. Wat betreft het trainen van de leesvloeiendheid kan op deze manier naast tempo en accuratesse ook de component leesexpressie (beter) aan bod komen.

Omdat bij de leerlingen van combiklas 1 gesproken mag worden van een zekere mate van didactische resistentie, is elk stapje voorwaarts toe te juichen. De bescheiden vooruitgang op woordniveau en competentie vormen zelfs twee positieve stapjes. Dit lijkt uit te nodigen tot een langere onderzoeksperiode. Smits en Van der Helm (2005) hebben voor wat het Tender College gelijk als zij stellen dat RALFI waarschijnlijk ook in het voortgezet onderwijs te implementeren is. Echter, die implementatie is wat betreft facilitering en begeleiding dermate arbeidsintensief gebleken, dat de bescheiden positieve resultaten hier mijns inziens niet tegenop wegen. Daarom raad ik het Tender College af om het RALFI-lezen in de oorspronkelijke opzet (met of zonder Robert Jonker-sausje) een vaste plaats te geven in het curriculum van combiklas 1. Nieuw, langduriger onderzoek lijkt mij daarom ook niet nodig.

Omdat leerlingen zich competentere lezers blijken te gaan voelen, adviseer ik de school wel om de volgende RALFI-leesprincipes te integreren in de reguliere lessen van combiklas 1: tekst(gedeelten) herhaald lezen, directe feedback op aarzelend of foutief gelezen woorden en interactie over de inhoud van de tekst.

REFERENTIELIJST

- Aarnoutse, C. & Kapinga, T. (2006). *Technisch lezen 345678*. Ridderkerk: Uitgever 678 Onderwijs Advisering.
- Adams, M.J. (1990). *Beginning to read: Thinking and learning about print*. Cambridge: The MIT Press.
- Bekebrede, J.I. (2010). *The role of orthographic and phonological processing in dyslexia and reading*. Enschede: Gildeprint Drukkerijen.
- Berends, I.E. & Reitsma, P. (2006). Remediation of fluency: Word specific or generalised training effects? *Reading and Writing*, 19, 221-234.
- Bogaert, N., Devlieghere, J., Hacquebord, H., Rijkers, J., Timmermans, S. & Verhallen, M. (2008). *Aan het werk! Adviezen ter verbetering van functionele leesvaardigheid in het onderwijs*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Jongbloed, A. (2009). Kilometers maken. Lezen bevorderen: RALFI en Connect. *JSW*, 94, 18-21.
- Lubbers, A. (2006). Verantwoord voortgezet technisch lezen. Pleidooi voor meer aandacht op de school en in de klas. In J.van Balkom, Thieu Dollevoet & Petra Vos (Red.), *Dyslexie. Zorg van ons allemaal* (pp.59-67). Apeldoorn / Antwerpen: Garant-Uitgevers n.v.
- National Institute of Child Health and Human Development. (2000). *Report of the National Reading Panel. Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Okonski, T. (2009). *Leesinterventie in het leerwegondersteunend onderwijs. Een onderzoek naar de effectiviteit van klassikaal stillezen en Ralfi-lezen in het leerwegondersteunend onderwijs*. Amsterdam: Faculteit Letteren Vrije Universiteit.
- Rasinski, T.V., Padak, N.D., McKeon, C.A., Wilfong, L.G., Friedauer, J.A. & Heim, P. (2005). Is reading fluency a key for succesful high school reading? *Journal of adolescent & adult literacy*, 49, 22-27.

- Ruijsenaars, A.J.J.M. (2008). *Leerproblemen en leerstoornissen. Remedial teaching en behandeling. Hulpschema's voor opleiding en praktijk*. Rotterdam: Lemniscaat.

- Schijf, G.M. (2008). *Lees- en spellingvaardigheden van brugklassers*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

- Smits, A. (2003). *RALFI, lezen op een betekenisvolle en motiverende manier*. Zwolle: OSO Windesheim.

- Smits, A. & Braams, T. (2009). *Dyslectische kinderen leren lezen. Individuele, groepsgewijze en klassikale werkvormen voor de behandeling van leesproblemen*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

- Smits, A. & Van der Helm, P. (2005). RALFI in het voortgezet onderwijs. *Remediaal*, 5, 14-18.

- Stahl, A. & Kuhn, M.R. (2002). Making it sound like language: Developing fluency. *The Reading Teacher*, 55, 582-584.

- Swets, F. (2010). Herhaald lezen: weten we nog wel waarom? *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 49, 469-472.

- Van der Leij, A. (2003). *Leesproblemen en dyslexie. Beschrijving, verklaring en aanpak*. Rotterdam: Lemniscaat.

- Van Druenen, M., Steenbeek-Planting, E. & Kleijnen, R. (2007). Lees- en spellinginterventie in het praktijkonderwijs. De moeite waard! *Remediaal*, 7, 16-21.

- Vernooy, K. (2006). Het LISBO- en VLOTproject: leerkrachtgestuurde leesinterventieprojecten voor het speciaal basisonderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 45, 162-169.

- Vernooy, K. (2007). De meeste leesproblemen zijn kwaliteitsproblemen. *Praktijkids voor de basisschool*, 83-99.

- Visser, J., Van Laarhoven, A. & Ter Beek, A. (1994). *AVI-toetspakket*. 's-Hertogenbosch: Katholiek Pedagogisch Centrum.

BIJLAGE 1: vragenlijst Lezen (experimentele groep)

Naam: Datum:

UITLEG:

Je krijgt een aantal vragen over lezen.

Omcirkel steeds een cijfer.

Het gaat om jouw mening.

Er zijn dus geen foute antwoorden.

Succes met invullen!

1) Lees je graag?

helemaal niet graag

heel erg graag

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2) Vind je lezen moeilijk?

helemaal niet moeilijk

heel erg moeilijk

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3) Lees je thuis uit jezelf (een boek, een strip, een krant, enzovoort)?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4) Heb je problemen met het lezen van woorden?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5) Welke problemen met het lezen van woorden heb je wel eens?

.....
.....
.....

6) Heb je problemen met het lezen van zinnen?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7) Welke problemen met het lezen van zinnen heb je wel eens?

.....

.....

.....

8) Welk leestempo heb je?

heel erg laag

heel erg hoog

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

9) Zullen 10 weken RALFI jouw lezen verbeteren?

helemaal niet

heel erg veel

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

10) Welke dingen van jouw lezen hoop je door RALFI te verbeteren?

.....

.....

.....

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

BIJLAGE 2: vragenlijst Lezen (controlegroep)

Naam: Datum:

UITLEG:

Je krijgt een aantal vragen over lezen.
Omcirkel steeds een cijfer.
Het gaat om jouw mening.
Er zijn dus geen foute antwoorden.
Succes met invullen!

1) Lees je graag?

helemaal niet graag

heel erg graag

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2) Vind je lezen moeilijk?

helemaal niet moeilijk

heel erg moeilijk

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3) Lees je thuis uit jezelf (een boek, een strip, een krant, enzovoort)?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4) Heb je problemen met het lezen van woorden?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5) Welke problemen met het lezen van woorden heb je wel eens?

.....
.....
.....

6) Heb je problemen met het lezen van zinnen?

helemaal nooit

heel erg vaak

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7) Welke problemen met het lezen van zinnen heb je wel eens?

.....
.....
.....

8) Welk leestempo heb je?

heel erg laag

heel erg hoog

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

BIJLAGE 3: draaiboek tien weken RALFI-lezen

Weekschema's tien weken RALFI-lezen

Week 1: maandag 10 t/m vrijdag 14 januari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Dag	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
Lesuren	1 ^{ste}		4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		3 ^{de}	
Tijdens vak	GRT (Robert)		m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		Engels (Fleur)	
Tijdsduur	45 min.		25 min.		25 min.		20 min.		23 min.	
Lokaal	5		kantoor		5		kantoor		kantoor	
Begeleider	Robert		Maria		Robert		Maria		Robert	
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- uitleg over RALFI-lezen	6	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	3	- ll lezen om beurten tekstdeel voor	5	- voorspelend lezen	5
	- vragenlijst Lezen laten invullen	10	- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst	6	- stillezen		- fluisterlezen		- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3
	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- koorlezen; lkr leidt	3	- koorlezen met Claroread; tempo variëren	3 10	- betekenis moeilijke woorden achterhalen	3 6	- ll kiezen moeilijke woorden; lkr bedenkt aanvulzinnen	5
	- lkr stelt w-vragen over tekst	5	- koorlezen zonder lkr	3	- duolezen		- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	6	- ll bedenken voor elkaar vragen over tekst	7
	- fluisterlezen	3		10					- weekevaluatie	3
	- koorlezen; lkr leidt	3				9				
	- koorlezen; ll leidt	3								
	- duolezen	12								

lkr = leerkracht ll = leerling

Week 2: maandag 17 t/m vrijdag 21 januari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Dag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag					
Lesu- ren	1 ^{ste}	4 ^{de}	4 ^{de}	1 ^{ste}	4 ^{de}					
Tijdens vak	GRT (Robert)	m&m (Robert)	informatica (Joost G.)	techniek (Co & Mirjam)	m&m (Robert)*					
Tijds- duur	40 min.	25 min.	25 min.	20 min.	20 min.					
Lokaal	5	kantoor	5	kantoor	5					
Bege- leider	Robert	Maria	Robert	Maria	Robert					
Rol bege- leider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen									
Inhoud	Activitei ten	Minut en	Activitei ten	Minut en	Activitei ten	Minut en	Activitei ten	Minut en	Activitei ten	Minut en
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen over tekst - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - stillezen - fluisterlezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - duolezen	4 3 6 5 3 3 3 3 10	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - fluisterlezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten - duolezen	3 3 3 5 8	- ll lezen om beurten tekstdeel voor - lkr stelt eigen meningvragen over tekst - wedstrijdje nauwkeurig lezen	5 5 15	- decodeer-aanwijzingen - fluisterlezen - lkr kiest moeilijke woorden en bedenkt aanvulzinn en - duolezen	5 3 5 7	- stillezen - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschil-lende contexten - woorden-spin van twee moeilijke woorden maken - weekeva-luatie	3 5 9 3

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 3: maandag 24 t/m vrijdag 28 januari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Dag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag					
Lesuren	1 ^{ste}	4 ^{de}	4 ^{de}	1 ^{ste}	4 ^{de}					
Tijdens vak	GRT (Robert)	m&m (Robert)	informatica (Joost G.)	techniek (Co & Mirjam)	m&m (Robert)*					
Tijdsduur	40 min.	25 min.	25 min.	20 min.	20 min.					
Lokaal	5	kantoor	5	kantoor	5					
Begeleider	Robert	Maria	Robert	Maria	Robert					
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen					
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen - lkr stelt eigen mening-vragen over tekst - stiltezen - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - fluisterlezen - duolezen	4 3 6 5 3 5 3 11	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - stiltezen - lkr kiest moeilijke woorden en bedenkt aanvulzinnen - koorlezen zonder lkr - duolezen	3 3 5 4 10	- fluisterlezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - Hints met woorden/uitdrukkingen/zinnen uit de tekst	3 3 4 15	- stiltezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - woorden-spin van twee moeilijke woorden maken	3 3 4 10	- decodeeraanwijzingen - ll lezen om beurten tekstdeel voor - ll bedenken voor elkaar vragen over tekst - weekevaluatie	4 5 8 3

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 4: maandag 31 januari t/m vrijdag 4 februari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Dag	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
Lesuren	1 ^{ste}		4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		4 ^{de}	
Tijdens vak	GRT (Robert)		m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		m&m (Robert)*	
Tijdsduur	40 min.		25 min.		25 min.		20 min.		20 min.	
Lokaal	5		kantoor		5		kantoor		5	
Begeleider	Robert		Maria		Robert		Maria		Robert	
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzegggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzegggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzegggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzegggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden	4	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	3	- stiltezen	3	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3
	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- fluisterlezen	3	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	3	- koorlezen; lkr leidt	3	- fluisterlezen	3
	- lkr stelt w-vragen over tekst	6	- ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	5	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	5	- koorlezen; ll leidt	4	- duolezen	6
	- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst	6	- lkr stelt eigen meningvragen over tekst	4	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	15	- tekst samenvatten	10	- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	5
	- stiltezen	3	- duolezen	10	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren	7			- weekevaluatie	3
	- koorlezen; lkr leidt	3			- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren					
	- koorlezen zonder lkr	4			- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren					
	- duolezen	11			- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren					

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 5: maandag 7 t/m vrijdag 11 februari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Week 5: Maandag 7-11-2023		Dinsdag 8-11-2023		Woensdag 9-11-2023		Donderdag 10-11-2023		Vrijdag 11-11-2023		
Dag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag					
Lesuren	1 ^{ste}	4 ^{de}	4 ^{de}	1 ^{ste}	4 ^{de}					
Tijdens vak	GRT (Robert)	m&m (Robert)	informatica (Joost G.)	techniek (Co & Mirjam)	m&m (Robert)*					
Tijdsduur	40 min.	25 min.	25 min.	20 min.	20 min.					
Lokaal	5	kantoor	5	kantoor	5					
Begeleider	Robert	Maria	Robert	Maria	Robert					
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen					
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen over tekst - lkr stelt eigen meningvragen over tekst - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - stillezen - fluisterlezen - duolezen	4 3 5 5 5 3 3 12	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - duolezen	3 5 3 4 10	- voorspelend lezen - fluisterlezen - ll bedenken voor elkaar vragen over tekst	5 3 15	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - stillezen - wedstrijdje nauwkeurig lezen	3 3 14	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren - eigen lezen opnemen en beoordelen - weekevaluatie	14 3

lkr = leerkracht ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 6: maandag 14 t/m vrijdag 18 februari

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Dag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag					
Lesuren	1 ^{ste}	4 ^{de}	4 ^{de}	1 ^{ste}	4 ^{de}					
Tijdens vak	GRT (Robert)	m&m (Robert)	informatica (Joost G.)	techniek (Co & Mirjam)	m&m (Robert)*					
Tijdsduur	40 min.	25 min.	25 min.	20 min.	20 min.					
Lokaal	5	kantoor	5	kantoor	5					
Begeleider	Robert	Maria	Robert	Maria	Robert					
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen					
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden - voorspelend lezen - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - duolezen - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context - stiltezen - elke ll leest tekstdeel voor; alle ll verbeteren - wedstrijdje nauwkeurig lezen 1 ^{ste} meting	3 6 3 5 3 10 10	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - duolezen	3 6 3 3 10	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren - stiltezen met Claroread; tempo variëren - duolezen	3 3 10 9	- ll lezen om beurten tekstdeel voor - fluisterlezen - betekenis moeilijke woorden achterhalen - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	5 3 6 6	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - ll kiezen moeilijke woorden; lkr bedenkt aanvulzinnen - wedstrijdje nauwkeurig lezen 2 ^{de} meting - weekevaluatie	3 4 10 3

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 7: maandag 28 februari t/m vrijdag 4 maart

B-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Week 1: Maandag 26 februari t/m vrijdag 4 maart		Week 2: Maandag 12 maart t/m vrijdag 16 maart		Week 3: Maandag 19 maart t/m vrijdag 23 maart		Week 4: Maandag 26 maart t/m vrijdag 30 maart				
Dag	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
Lesuren	1 ^{ste}		4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		4 ^{de}	
Tijdens vak	GRT (Robert)		m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		m&m (Robert)*	
Tijdsduur	40 min.		25 min.		25 min.		20 min.		20 min.	
Lokaal	5		kantoor		5		kantoor		5	
Begeleider	Robert		Maria		Robert		Maria		Robert	
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden	4	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- ll lezen om beurten tekstddeel voor	5	- decodeeraanwijzingen	5	- stillezen	3
	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij	3	- fluisterlezen	3	- lkr stelt eigen meningvragen over tekst	5	- fluisterlezen	3	- lkr kiest moeilijke woorden;	5
	- lkr stelt w-vragen over tekst	6	- koorlezen; lkr leidt	3	- lkr stelt wedstrijdje nauwkeurig lezen	15	- lkr kiest moeilijke woorden en bedenkt aanvulzinnen	5	- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	9
	- lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst	5	- koorlezen; ll leidt	5			- duolezen	7	- woorden-spin van twee moeilijke woorden maken	9
	- stillezen	3	- ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten	8					- weekevaluatie	3
	- fluisterlezen	3	- duolezen							
	- koorlezen; lkr leidt	3								
	- koorlezen zonder lkr	3								
	- duolezen	10								

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 8: maandag 7 t/m vrijdag 11 maart

C-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Week 6: Maandag 7-11-11, Vrijdag 11-11-11											
Dag	Maandag			Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
Lesuren	1 ^{ste}			4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		4 ^{de}	
Tijdens vak	GRT (Robert)			m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		m&m (Robert)*	
Tijdsduur	40 min.			25 min.		25 min.		20 min.		20 min.	
Lokaal	5			kantoor		5		kantoor		5	
Begeleider	Robert			Maria		Robert		Maria		Robert	
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen			- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen - lkr stelt eigen mening-vragen over tekst - stiltezen - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - fluisterlezen - duolezen	4 3 6 5 3 5 3 11	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - stiltezen - lkr kiest moeilijke woorden en bedenkt aanvulzinnen - koorlezen zonder lkr - duolezen	3 3 5 4 10	- fluisterlezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - Hints met woorden/uitdrukkingen/zinnen uit de tekst	3 3 4 15	- stiltezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - woorden-spin van twee moeilijke woorden maken	3 3 4 10	- decodeeraanwijzingen - ll lezen om beurten tekstdeel voor - ll bedenken voor elkaar vragen over tekst - weekevaluatie	3 5 9 3	

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 9: maandag 14 t/m vrijdag 18 maart

C-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Week 5: Maandag 14 t/m vrijdag 18 maart											
Dag	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag		
Lesuren	1 ^{ste}		4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		4 ^{de}		
Tijdens vak	GRT (Robert)		m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		m&m (Robert)*		
Tijdsduur	40 min.		25 min.		25 min.		20 min.		20 min.		
Lokaal	5		kantoor		5		kantoor		5		
Begeleider	Robert		Maria		Robert		Maria		Robert		
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen over tekst - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - stillezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen zonder lkr - duolezen	4 3 6 6 3 3 4 11	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - fluisterlezen - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten - lkr stelt eigen meningvragen over tekst - duolezen	3 3 5 4 10	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren - koorlezen met Claroread; tempo variëren - duolezen	3 15 7	- stillezen - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - tekst samenvatten	3 3 4 10	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - fluisterlezen - duolezen - lkr kiest moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten - weekevaluatie	3 3 6 5 3	

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1

Week 10: maandag 21 t/m vrijdag 25 maart

C-tekst Nieuwsbegrip (actueel of uit archief)

Week 10: Maandag 21 t/m vrijdag 25 maart										
Dag	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
Lesuren	1 ^{ste}		4 ^{de}		4 ^{de}		1 ^{ste}		4 ^{de}	
Tijdens vak	GRT (Robert)		m&m (Robert)		informatica (Joost G.)		techniek (Co & Mirjam)		m&m (Robert)*	
Tijdsduur	40 min.		25 min.		25 min.		20 min.		20 min.	
Lokaal	5		kantoor		5		kantoor		5	
Begeleider	Robert		Maria		Robert		Maria		Robert	
Rol begeleider	- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - geen decodeeraanwijzingen geven - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo woord meteen voorzeggen - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen		- bij aarzeling of traag tempo 5 sec. de kans geven voor woord - decodeeraanwijzingen mogen - directe en positieve feedback geven - na afloop evaluatieformulier invullen	
Inhoud	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten	Activiteiten	Minuten
	- doel RALFI laten verwoorden - lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - lkr stelt w-vragen over tekst - lkr stelt eigen meningvragen over tekst - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg adhv context tekst - stillezen - fluisterlezen - duolezen	4 3 5 5 5 3 3 12	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - ll kiezen moeilijke woorden; uitleg binnen verschillende contexten - koorlezen; lkr leidt - koorlezen; ll leidt - duolezen	3 5 3 4 10	- voorspelend lezen - fluisterlezen - ll bedenken voor elkaar vragen over tekst	5 3 15	- lkr leest tekst voor; ll wijzen bij - stillezen - wedstrijdje nauwkeurig lezen	3 3 14	- lkr leest tekst met aarzelingen en fouten voor; ll zeggen voor en verbeteren - stillezen - koorlezen zonder lkr - vragenlijst Lezen laten invullen - weekevaluatie	3 3 4 7 3

lkr = leerkracht

ll = leerling

* Fleur met rest klas 1C in lokaal 1